

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:15.03..2022 ✓Accepted/Kabul:31.03.2022

DOI:10.30794/pausbed.1088114

Research Article/Araştırma Makalesi

Darıcı, M. (2022). "Gee'nin Eleştirel Söylem Analizi Yöntemine Göre Kanal İstanbul Projesinin Analizi", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 51, Denizli, ss. 287-304.

GEE'NİN ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ YÖNTEMİNE GÖRE KANAL İSTANBUL PROJESİNİN ANALİZİ

Mehmet DARICI*

Öz

Bu çalışmanın amacı Kanal İstanbul Projesi'nin amaçlarının Gee'nin eleştirel söylem analizi yöntemi ile incelenmesidir. Gee'nin Eleştirel söylem analizi yöntemine göre dilin önem verme(me), pratikleri tanıtmaya, kimlikleri oluşturma, ilişkileri kurma, politika (sosyal malların dağıtımını), bağlantı kurma ve işaret bilgi sistemleri oluşturma gibi yedi adet işlevi vardır. Ayrıca bu işlevleri ortaya çıkarmaya yarayan sosyal diller, metinlerarasılık, konuşmalar, söylem, konumlandırılmış anlam ve kurgulanmış dünyalar gibi altı adet araç vardır. Bu çalışmada dilin işlevlerinden 'Bağlantı Kurma' işlevi ve araçlardan da 'Kurgulanmış Dünyalar' aracı temel alınmıştır. Başka bir ifade ile incelenecek metinde kurgulanmış dünyalar aracılığıyla dilin bağlantı kurma işlevi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın konusu Kanal İstanbul projesi; yöntemi ise Gee'nin eleştirel söylem analizi yöntemidir. Çalışmanın önemi ulusal literatüre Gee'nin analiz yöntemini detaylarıyla kazandırmak, Kanal İstanbul Projesi ile bu yöntemin nasıl uygulanacağını örneklemiştir. Çalışmanın amacı ulusal literatüre Gee'nin analiz yöntemini detaylarıyla kazandırmak, Kanal İstanbul Projesi ile bu yöntemin nasıl uygulanacağını örneklemiştir. Çalışma neticesinde, Kanal İstanbul Projesi ile birçok olay, durum, konu ve senaryo arasında kurgulanmış dünyalar aracı ile dilin bağlantı kurma işlevinin yer aldığı sonucuna varılmıştır. Bu bağlantılar analiz ve sonuç bölümlerinde detaylı bir şekilde ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Söylem, Söylem analizi, Eleştirel söylem analizi, Politika, Politika analizi.*

ANALYSIS OF THE CHANNEL ISTANBUL PROJECT ACCORDING TO GEE'S METHOD OF CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS

Abstract

The aim of this study is to examine the aims of the Kanal İstanbul Project with Gee's critical discourse analysis method. According to Gee's Critical discourse analysis method, language has seven functions such as giving (not) importance, introducing practices, creating identities, establishing relationships, policy (distribution of social goods), connections and sign information systems. In addition, there are six tools for revealing these functions, such as social languages, intertextuality, speeches, discourse, positioned meaning and figured worlds. This study is based on the 'Connections Building' function, one of the functions of language, and the 'Figured Worlds' tool from the tools. In other words, in the text to be analyzed, the connections building function of the language has been tried to be revealed through figured worlds. The subject of the study is the Kanal İstanbul Project; method is Gee's critical discourse analysis method. The importance of the study is to bring Gee's analysis method to the national literature in detail, to exemplify how to apply this method with the Kanal İstanbul Project and to analyze the text with the aims of the project in terms of the connections building function of the language. As a result of the study, it was concluded that with the Kanal İstanbul Project, many events, situations, subjects and scenarios have a function of making connections between figured worlds and language. These connections are detailed in the analysis and conclusion sections.

Keywords: *Discourse, Discourse analysis, Critical discourse analysis, Policy, Policy analysis.*

*Öğr. Gör., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Reşadiye Meslek Yüksekokulu, Büro Hizmetleri ve Sekreterlik Bölümü, TOKAT, e-posta: mehmet.darici@gop.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0002-2764-9470>)

1. GİRİŞ

Söylem kavramı sosyal bilimler alanındaki diğer birçok kavram gibi üzerinde fikir birliğine varılmış ve genel geçer bir tanımlaması yapılmış kavram niteliği göstermemektedir. Ek olarak söylemin ve söylem analizi yönteminin disiplinler arası bir araştırma yöntemi olması da onun farklı farklı tanımlamalarının ve uygulamalarının varlığına neden olabilmektedir. Bu noktadan hareketle söylemi her yazarın kendine has özellikleri ve önemli gördüğü işlevleri açısından ele alıp tanımladığını söylemek mümkündür. Ancak yine de literatür incelendiğinde söylemin birçok yazar tarafından belli başlı özelliklerinin ön plana çıkarıldığını belirtmek mümkündür. Bu kapsamda aşağıda öncelikle çeşitli yaklaşımların söylem ve söylem analizi anlayışlarına değinilmiş daha sonra da çeşitli yazarların söylem tanımlamaları dile getirilmiştir.

Sosyo-Bilişsel yaklaşım perspektifinden söylem, biliş ve toplum üzerinden açıklanmaktadır. Bu yaklaşımın önemli bir temsilcisi olan Van Dijk (2001), söylemlerin analiz edilebilmesi için analiz edilecek alana bilişin de özellikle dâhil edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Başka bir ifade ile sosyo-bilişsel yaklaşıma göre eleştirel söylem analizi yapabilmek için analize tabi tutulacak bir öge de biliştir. Tarihsel yaklaşım ise söylemi, politika, medya ve toplum arasında vuku bulan ilişkiler üzerinden değerlendirmektedir. Bu yaklaşımın önemi temsilcilerinden Wodak (2001)'a göre, bahsi geçen bu ilişkiler oldukça karmaşık olduğundan dolayı bunların analizi de disiplinler arası özellikler göstermektedir. Aracılı söylem yaklaşımı incelendiğinde, söylemin ve eleştirel söylem analizinin toplumda gerçekleşen sosyal değişim sorunları üzerinden açıklığa kavuşturulduğu görülmektedir. Başka bir ifade ile bu yaklaşımda sosyal problemler söylemler aracılığıyla inşa edilmektedir. Yaklaşımın önemli ismi Scollon (2001)'a göre söylem analizi vasıtasıyla bir toplumda var olan sosyal problemler hakkında fikir ve bilgi elde edilebilmektedir.

Söylem bir analiz birimi olarak ele alındığında eyleme dönüşme potansiyeli barındıran dil pratikleri olarak da ifade edilebilir. Bu doğrultuda söylemin, ideoloji, anlatım tarzı ve güç gibi söylemler vasıtasıyla eyleme dönüşebilecek dil pratikleri ile ifade edilmesi yerinde olacaktır (Sözen, 1999: 20). Urhan'a (2000: 21) göre söylem ise, "aynı söylemsel oluşuma bağlı ifadelerin toplamı" olarak ifade edilmektedir. Foucault ise söylemi dil ile temellendirerek temsil yeteneği üzerinden tanımlamıştır ve bir dil olarak söylemi kendi dışındakileri temsil eden olarak ifade etmiştir. Aynı zamanda Foucault, iktidar ilişkilerini meydana getirme potansiyeli taşıyan ifadelerin toplamı olarak da söylem tanımlaması yapmaktadır (Megill, 1998: 314).

Söylem genel anlamda söyleyenden söylenene doğru bir bilgi akışı olarak da düşünülebilir. Bu anlamda söylemin söylenene iletimi yazılı ve sözlü şekillerde olabilmektedir (Sözen, 1999: 34). Bu doğrultuda söylemin temsil ettiği anlamı oluşturabilmesinde bir kavram ön plana çıkmaktadır ve bu kavram içinde bulunulan ortam, durum ve zaman dilimi olarak ifade edilebilen (Çakır, 2014: 30) bağlam kavramıdır. Diğer bir ifade ile söylem, bağlam vasıtasıyla ve bir bağlam içerisinde anlamları taşımakta, temsil etmekte ve oluşturmaktadır (Punch, 1999: 227). Post yapısalcı kurama göre söylem kavramına bakıldığında ise dil önemli bir unsur olarak ele alınmakta ve dilin özellikle temsil işlevi üzerine vurgu yapılmaktadır. Bu bağlamda söylem tanımı ise, dil vasıtasıyla özneler ve nesnelere inşa eden pratikler olarak nitelendirilmektedir (Dreyfus ve Rabinow, 1982: 62).

Söylemin, anlamı temsil ettiği ve bu anlamında bir bağlamda ortaya çıktığı düşünüldüğünde, bir metnin anlamını ortaya çıkarabilmek için bağlamın açığa çıkarılması ve analiz edilecek metnin derinlerine inilmesi gerekmektedir (Palmer, 2008: 302). Bu açıdan söylem ise içerisinde bir düşünce, anlam ve ideoloji taşıyan ve bunu da gizlilik içerisinde yapan bir kavram olarak ifade edilebilir (Eagleton, 2011: 257). Değinenler ışığında, söylem kavramı dil ve dilin pratiği üzerine oluşturulmuş bir kavramdır. Bu kavram sadece bireysel anlamda iletişim aracı olarak değil aynı zamanda toplumsal, siyasal ve ideolojik zeminde de çeşitli işlevleri nedeniyle ön plana çıkmaktadır. Diğer bir ifade ile bir analiz yöntemi ve analiz çerçevesi anlamında söylem bireysel işlevlerinden ziyade toplumsal işlevleri ve o işlevleri vasıtasıyla toplumsal sonuçlar doğurması açısından ele alınmaktadır. Bu çalışmada söylem kavramı ise içerisinde anlamlar barındıran ancak bu anlamları doğrudan doğruya söylemeyen, ideolojik ve retorik bir iletişim şekli olan ve eylemlere meşruiyet sağlama potansiyeli olan dil pratikleri şeklinde ele alınmıştır. Başka bir ifade ile çalışmada ele alınan söylem kavramı, toplumsal hayatta çeşitli işlevleri olan bir kavram şekliyledir.

Daha öncede değinildiği üzere söylem bir anlam taşımakta ve bu anlam da bağlam içerisinde meydana gelmektedir. Bu noktadan hareketle söylem analizi yöntemi ile söylemin; gerçekliği nasıl yarattığı?, dünyayı nasıl kurguladığı? ve sosyal süreçler içerisinde nasıl var olduğu? gibi sorulara yanıt aranmaktadır (Phillips ve Hardy,

2002: 3). Sözen'e göre söylem analizi ise, hem söylemin yer aldığı metinlerin analizi hem de eleştirel söylem analizi olarak belirtilmekte ve sosyolinguistik bir yöntem olarak ifade edilmektedir. Bu yöntemin ise üç temel üzerine inşa edildiğini ifade eden Sözen bunları, yapısalcı dilbilim, post-pozitivist anlayış ve hermeneutik olarak ifade etmektedir (Sözen, 1999: 81).

Söylem analizinin literatürde "söylem analizi" ve "eleştirel söylem analizi" şeklinde kullanıldığı ve bu yönüyle de iki türünün olduğu belirtilebilir. Bu ayrım söylemin hangi işlevine vurgu yapıldığı ile ilgilidir. Diğer bir ifade ile söylemin yerine getirdiği işlev ile eleştirel-eleştirel olmayan şekilde ayrıldığı belirtilebilmektedir. Eleştirel olmayan söylem analizi açıklayıcı ve betimleyici bir yaklaşım olarak görülmekte ve daha çok iletişim temeli üzerinden ve söylemin sosyo-kültürel yaşam içerisinde gerçekleştirdiği işlevler ile ilgilenmektedir (Taylan, 2011: 67). Söylem analizinde amaç toplumda meydana gelen bir durumun veya olayın söylem ile nasıl belirtildiği? nasıl açıklandığı? sorularına yanıtlar aramaktır. Söylem konusunda değinildiği üzere söylem analizi konusunda da disiplinler arası geçerliliği kabul edilmiş ortak bir yaklaşım ve analiz çerçevesi bulunmamaktadır. Buna rağmen söylem analizi yönteminin her türünde geçerli olabilecek üç temel özelliğinin bulunduğunu söylemek mümkündür ve Punch bu özellikleri şu şekilde belirtir (Punch, 2011: 215): Söylem, gelişmiş güzel değil belli bazı kurallara göre oluşturulmaktadır, söylem ile yaratılan gerçeklik konuşmacı tarafından üretilmektedir ve söylemi oluşturanların geçmiş deneyimleri söyleme yansımadır.

Eleştirel söylem analizine göre söylem ise sosyal konuları içeren, ideolojik ve tarihsel yönü bulunan bir kavramdır. Aynı zamanda söylem, toplumsal eylemlerin bir formu olarak ifade edilebilir ve söylem içinde oluştuğu toplumu ve onun kültürünü de oluşturmaktadır. Söylemler aynı zamanda içinde oluştuğu toplumun izlerini ve güç ilişkilerini de yansıtmaktadır. Bahsi geçen özellikleri ile söylem analizi nitel bir araştırma yöntemi olarak ifade edilmekte ve bu yönüyle de yorumlayıcı ve açıklayıcı özellikler barındırmaktadır (Fairclough ve Wodak, 1997: 270-279). Eleştirel söylem analizinin temel amacı ise siyasi ideolojilerin ve iktidarların söylemi nasıl şekillendirdiğini ortaya koyabilmektir (Kocaman, 2003: 79). Bu yönüyle eleştirel söylem analizi söylemin siyasi ve ideolojik boyutlarını ve işlevlerini ele almaktadır. Diğer bir ifade ile eleştirel söylem analizi ile söylemler arasına gizlenen anlamın (ideolojinin) ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır (Angermüller, 2006: 6). Bu noktadan hareketle eleştirel söylem analizinde dil, hem ideolojik bir araç (Çakmak ve Bilişli, 2019: 103) hem de iktidar/güç ilişkileri açısından meşrulaştırma aracı olarak işlev görmektedir (Deniz, 2014: 1).

Çalışmanın ana konusunu oluşturan Kanal İstanbul Projesi ise İstanbul Avrupa yakasında konumlandırılması planlanan ve Karadeniz ile Marmara Deniz'lerini birleştirecek bir kanal (yapay su yolu) projesidir. Proje 2010 yılında "çılgın proje" olarak duyurulmuş ancak proje ile ilgili detaylar ilk kez 2011 yılında kamuoyu ile paylaşılmıştır. Bu proje ile Karadeniz ile Marmara denizlerini birbirine bağlayan tek yol olan İstanbul Boğazı'na alternatif bir güzergâh oluşturulması planlanmaktadır. Kanal'ın güzergâhı ise Küçükçekmece Gölü, Sazlıdere Barajı ve Terkos'un doğu kısmı hattındadır (Kanal İstanbul Projesinin Güzergâhı, 2021: <https://www.kanalistanbul.gov.tr/tr/hersey/kanal-istanbul-guzergahi>). Kanal'ın planlanan kesit ve boyutları ise "uzunluğu yaklaşık 45 kilometre, taban genişliği minimum 275 metre ve derinliği 20,75 metre" şeklindedir (Kanal İstanbul Projesinin Kesit ve Boyutları, 2021: <https://www.kanalistanbul.gov.tr/tr/hersey/kanal-istanbul-projesinin-kesit-ve-boyutlari>).

Bu çalışmada bahsi geçen ve bir kamu politikası tasarısı olarak ortaya konulan ve ortaya konduğu gündün beri toplumun çeşitli kesimlerince sıklıkla tartışılan Kanal İstanbul Projesi'nin eleştirel söylem analizinin yapılması amaçlanmıştır. Bu amaçla Kanal İstanbul Projesinin resmi web sitesinde projenin amaçlarının dile getirildiği bölüm çalışmanın örnekleme olarak belirlenmiştir. Ek olarak çalışmanın konusunu Kanal İstanbul Projesi oluşturmaktadır. Yöntemi ise nitel araştırma yöntemlerinden eleştirel söylem analizi yöntemidir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: JAMES PAUL GEE'YE GÖRE ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ

Çalışmanın bu bölümü Gee'nin '*An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method*' isimli kitabı temel alınarak ve Gee'ye göre eleştirel söylem analizinin nasıl yapılacağı sorusu üzerine inşa edilmiştir. Bu soruya yanıt oluşturmaya çalışılırken ilk önce Gee'ye göre, söylem nedir?, Bağlam nedir?, Dil nedir?, Hangi söylem türleri vardır?, Hangi söylem analizi türleri vardır?, Söylem ile bağlamın ilişkisi nedir?, Söylem analizi yapabilmek için dilin işlevleri nelerdir?, Söylem analizi yapabilmek için hangi araçlar kullanılır? soruları yanıtlanmaya çalışılmıştır.

2. 1. Gee'ye Söylem, Dil, Bağlam, Söylem Analizi ve Türleri

Gee'ye göre söylem en temel anlamda kullanılan dil olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda Gee söylemi tanımlarken İngilizce karşılığı olan *Discourse* kelimesinin büyük harfle başlayan '*Discourse*' ve küçük harfle başlayan '*discourse*' olarak ikiye ayırmakta ve iki ayrı tanımlama yapmaktadır. Küçük harf ile başlayan '*discourse*' için Gee; dilden soyutlanmış bir bağlama ait olacağını ve daha yerel düzenlemeleri içerdiğini belirtmektedir. Büyük harf ile başlayan '*Discourse*' için de dilin eylemleri, kimlikleri, düşünme biçimlerini, değer vermeyi ve toplumda dil ile herhangi bir şeyi inşa etmek için çeşitli sembol, araç ve nesnelere bir araya getirme, bütünleştirme işlevi olarak görmüştür (Gee, 2011: 28-29). Bu tanımdan hareketle büyük D ile tanımlanan *Discourse* ile dil ve dil dışındakiler birlikte inşa işlevini yerine getirmektedirler.

Gee'ye göre söylemlerin çeşitli özellikleri bulunmaktadır ve bu özellikler şu şekilde ifade edilebilir (Gee, 2011: 38-39); Söylemler iki veya daha fazla söyleme ayrılabilir, iki veya daha fazla şey ile kaynaşabilir, bugün var olan bir söylem geçmişteki söylemler ile çelişebilir, her zaman yeni söylemler ortaya çıkar ve eski söylemler ölebilir, söylemler zaman içerisinde değişebilir, söylemler büyük ölçekli olmak zorunda değildirler, söylemler başka söylemlerin melezleri olabilirler, sonsuz ve sınırsız sayıda söylem bulunmaktadır ve söylemler gerçeklikle ilgili kavramlardır. Gee'nin söylem analizi yöntemine göre dil oldukça önem arz eden bir kavramdır. Gee'ye göre dil; bir şeyler yapmak, bir şey olmak ve bir şeyler söylemek için önemli bir araçtır. Diğer bir ifade ile bireyler dil sayesinde iletişim kurmakta (söyleme aracı olarak dil), dil sayesinde doktor, öğretmen gibi kimlikler kazanmakta (olma aracı olarak dil) ve dil sayesinde pratikleri oluşturmaktadırlar (yapma aracı olarak dil) (Gee, 2011: 2-4). Aynı zamanda Gee, her türlü dil kullanımını politik olarak nitelendirmektedir (Gee, 2011: 7). Diğer bir ifadeyle herhangi bir şeyi anlatmak veya yazmak için seçilecek kelimeler, cümleler ve kategoriler tercihler vasıtasıyla belirlenmektedir bu yüzden de her türlü dil kullanımı politik olarak ifade edilebilir.

Gee, bağlam kavramı için söylem analizi yapmak için seçilen metnin ya da metinlerin geçtiği ortam olarak bir tanımlama getirmektedir. Ek olarak etkileyenler (söylemi söyleyenler) ve etkilenenlerin (söylemi dinleyenler) de bağlama dâhil olacağını ifade etmekte ve söylem ile oluşturulacak anlamın bağlamdan çıkarılacağını da ileri sürmektedir. Bu durumun nedeni olarak da bireylerin konuşurken ya da yazarken asla her şeyi yazmadığını ve söylemediğini dile getirir. Yazılacak ya da söylenecek her şeyin kelime kelime yazılması ise Gee'ye göre çok uzun sürecektir (Gee, 2011: 100-101). Bu nedenle birçok anlam konuşmacılar tarafından bağlam aracılığıyla dinleyicilere aktarılmaktadır. Bu noktadan hareketle söylem analizi için anlamın; bağlamda gizlendiğini belirtmek mümkün görülmektedir.

Söylem analizini herhangi bir metinde kullanılan dilin incelenmesi olarak ifade eden Gee, söylem analizini diğer birçok söylem analizi teorisyeni gibi iki ayrı şekilde ele almıştır. Bunlar ise tanımlayıcı (Eleştirel Olmayan) söylem analizi ve eleştirel söylem analizidir (Gee, 2011: 8-10). Tanımlayıcı söylem analizinde amaç dilin içeriğini ve metinde nasıl kullanıldığı keşfetmek, gramer özellikleri açısından dili incelemek ve incelenecek metnin konusunu ve temasını ortaya koymaktır. Gee bu durum için sosyal etkileşimlerde konuşma ve metinlerin nasıl işlendiğinin analiz edilmesi şeklinde ifade etmiştir (Gee, 2011: 68-69). Gee, tanımlayıcı söylem analizini, kitabında ele alsa da tüm analizlerin eleştirel olduğunu (en azından olması gerektiğini) vurgulamıştır (Gee, 2011: 9). Buna neden olarak ta dilin tamamıyla politik olduğu görüşünü ileri sürmektedir (Gee, 2011: 10). Eleştirel söylem analizinde amaç tanımlayıcı söylem analizinden farklı olarak incelenecek metinde kullanılan dilin (kelimelerin, ifadelerin, kategorilerin) hangi amaçla seçildiğinin ve seçilen dilin politik olarak hangi amaçlara hizmet ettiğinin ortaya çıkarılmasıdır (Gee, 2011: 68-69). Diğer bir ifade ile eleştirel söylem analizinde incelenecek metinde kullanılan dilin nasıl işlendiğinin ele alınması yerine, politik ve tartışmalı konuların nasıl ifade edildiği ve metinde nasıl sunulduğu ve bu ifade ediş ve sunuluş biçiminin (dil kullanımının) neticesinde hangi politik işlevlere geleceğiyle ilgilidir.

2. 2. Gee'ye Göre Dilin İşlevleri

Gee, '*An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method*' isimli kitabında dilin yedi adet işlevi (inşa görevi) olduğunu ileri sürmüştür. Bu işlevleri ise şu şekilde belirtmiştir (Gee, 2011: 16-17): önem verme(me) aracı olarak dil, pratikleri (aktiviteleri) tanıtmaya aracı olarak dil, kimlikleri oluşturma ve tanıtmaya aracı olarak dil, ilişkileri kurma aracı olarak dil, politika (sosyal malların dağıtımını) aracı olarak dil, bağlantı kurma aracı olarak dil ve işaret ve bilgi sistemleri aracı olarak dil'dir. Bahsi geçen dilin işlevleri aşağıda detaylı bir şekilde belirtilmiştir.

Önem Verme(me) Aracı Olarak Dil; Gee'ye göre herkesin yaşamı boyunca kendine göre önemli gördüğü durumlar, konular ve olaylar bulunmaktadır. Ancak herhangi bir konunun ya da durumun ne kadar önemli olduğunu vurgulamak, yine herhangi bir konunun veya durumun önemini azaltmak veya arttırmak ya da başkalarına bu durumu aktarırken bizim için ne kadar önemli ya da önemsiz olduğunu belirtme işi dil kullanımı (söylem) ile mümkün olabilmektedir (Gee, 2011: 17). Diğer bir ifade ile bir olayın, durumun veya konunun önemi veya önemsizliği ya da toplum içerisinde önem derecesinin belirlenmesi dil (söylem) vasıtasıyla belirlenebilmektedir. Bu noktadan hareketle dil, önem verme ya da vermeme aracı olarak işlev görmektedir.

Pratikleri (Aktiviteleri) Tanıtma Aracı Olarak Dil; Pratik kavramını Gee (2011: 17) "Eylemleri belirli yollarla sıralamayı veya birleştirmeyi içeren ve sosyal olarak tanınan; kurumsal veya kültürel olarak da desteklenen uğraşlar" olarak tanımlamaktadır. Gee'ye göre, belli bir pratikte bulunduğu ve bu pratik ile tanınabilmek için dil kullanılmaktadır. Ek olarak dil vasıtasıyla da pratikler oluşturulmaktadır. Bu noktadan hareketle dil ile pratiklerin oluşturulabileceği ve pratiklerin de dile yansıtacağı ifade edilebilir (Gee, 2011: 17-18). Başka bir ifade ile bireylerin belli bir pratikte veya aktivitede bulunması o bireylerin diline (söylemine) yansımaktadır. Ayrıca bireylerin kullandığı dil onların pratiklerini tanıtma veya ortaya çıkarma aracı olarak da işlev görmektedir. Bu noktadan hareketle kullanılan dil ile dili kullanan kişinin pratiği hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür şeklinde ifade edilebilir.

Kimlikleri Oluşturma ve Tanıtma Aracı Olarak Dil; Dil belli bir kimliği ya da rolü üstlendiğimizi göstermek veya bir kimlik inşa etmek için kullanılmaktadır. Gee bu duruma örnek olarak bir kimsenin bir toplantının başkanı olarak konuşurken ayrı bir dil ile bir meslektaşını konuşurken daha başka bir dil ile konuşacağını ileri sürmektedir. Ayrıca Gee başkalarına kimlik inşa ederek kendi kimliğimizi oluşturduğumuzu da ifade etmektedir (Gee, 2011: 18). Bu ifadeden hareketle kimliklerin dile yansıdığını ve dil vasıtasıyla da bireylerin kimliklerini başka kişilere tanıtılabileceği ifade edilebilir. Diğer bir ifade ile kullanılan dil, dili kullanan bireyin kimliği hakkında bilgiler taşımakta ve birey, kullandığı dil ile kimliğini inşa etmektedir.

İlişkileri Kurma Aracı Olarak Dil; Gee'ye göre, bireyler yazdıkları metinler vasıtasıyla okuyucuları ile konuşmaları vasıtasıyla da dinleyicileri ile ilişki kurmaktadır. Bu ilişkinin temelinde dil bulunmaktadır aynı zamanda da bu ilişkinin kaynağı dildir. Ek olarak bir birey toplumsal yaşam içerisinde gruplar ve kurumlar ile nasıl bir ilişki içerisinde olduğunu veya nasıl bir ilişki kurmaya çalıştığını kullandığı dil aracılığı ile ifade etmektedir (Gee, 2011: 18-19). Diğer bir ifade ile kullanılan dil ve ilişki biçimi arasında bir bağlantı söz konusudur ve ilişkinin niteliğine göre dilin değişeceği ileri sürülebilir. Resmi görevde olan bir kişiye hitap etmek ile bir arkadaşına ya da aile bireylerine hitap etme arasında fark olacağı örnek olarak ileri sürülebilir.

Politika (Sosyal Malların Dağıtımı) Aracı Olarak Dil; Gee kitabının ilk bölümünde politikayı sosyal malların dağıtımına dair bakış açıları olarak ifade etmektedir (Gee, 2011: 6-7). Dilin işlevleri açısından düşünüldüğünde ise sosyal malların (iyi-kötü, doğru-yanlış, yeterli-yetersiz, normal-anormal) dağıtımını dilin aracılığı ile olabilmektedir. Dil, sosyal mallar üzerinde bir perspektif oluşturmak amacıyla kullanılabilir. Gee bu durumu aşağıda verilen üç cümle ve sosyal malların dağıtımını noktasında bu cümlelerin taşıdığı anlamlar üzerinden örneklendirmektedir (Gee, 2011: 19);

1. cümle: "Microsoft işletim sistemini hatalarla yükledi."
2. cümle: "Microsoft'un işletim sistemi hatalarla dolu."
3. cümle: "Tüm yenilikçi yazılımlar gibi Microsoft'un işletim sisteminde de hatalar var."

Gee'ye göre 1.cümle de Microsoft şirketi hatalardan ötürü sorumlu ve hatta suçlu olarak; 2. cümle de 1. cümleye göre daha az sorumlu ve suçlu olarak; 3. cümle de ise hatalar normalleştirilmekte ve sorumluluk ve suçluluk ortadan kalkmaktadır. Dahası Microsoft için 'yenilikçi' olması yönüyle bir sosyal fayda sağlanmış olmaktadır.

Bağlantı Kurma Aracı Olarak Dil; Gee'ye göre şeyler arasında her zaman doğal (içsel) olarak bir bağlantı bulunmamaktadır ve çoğu durumda iki ayrı şey arasında bağlantı kurabilmek dil vasıtasıyla mümkün olmaktadır. Aynı zamanda iki ayrı şey arasında doğaları gereği bir bağlantı söz konusu ise yine bu bağlantıyı vurgulamak veya azaltmak amacıyla dil işlevsel açıdan önem taşımaktadır (Gee, 2011: 19). Bu ifadelerden hareketle iki ayrı şey

arasında alaka, ilgi ve bağlantı oluşturma konusunda dil araç olarak kullanılabilir. Diğer bir ifade ile iki ayrı şey arasındaki var olan ya da inşa edilen bağlantı dil kullanımı vasıtasıyla ortaya konmaktadır.

İşaret ve Bilgi Sistemleri Aracı Olarak Dil; Gee'ye göre (2011: 19-20), İngilizce, İspanyolca ve Rusça gibi bireylerin konuştuğu dillere ilaveten bir mesleğe ya da bir gruba ait diller de (avukatların dili, öğretmenlerin dili vs.) mevcuttur. Bahsi geçen bu dillere ek olarak dil olmayan iletişim sistemleri de (denklem, grafik, görüntü vs.) mevcuttur ve bunlara işaret sistemleri adı verilir. Bireyler bu işaret ve bilgi sistemleri içerisinde bilgi ve inanç iddialarında bulunabilmektedirler. Bu noktadan hareketle herhangi bir işaret ya da bilgi sistemi toplum içerisinde ayrıcalıklı, öncelikli veya prestijli kılmak için dil kullanılmaktadır. Başka bir ifade ile dil, toplum içerisinde var olan herhangi bir işaret ve bilgi sistemlerini ön plana çıkarmak ve ayrıcalıklı kılmak için aracılık görevi üstlenmektedir.

Tablo 1: Gee'ye göre dilin işlevleri açısından söylem analizi soruları

Dilin İşlevi	Söylem Analizi Sorusu
Önem Verme(me)	Analiz edilecek metinde dil, hangi şeyleri önemli kılma(ma)k için nasıl kullanılıyor?
Pratikleri (Aktiviteleri) Tanıtma	Analiz edilecek metinde dil, hangi pratikleri (aktiviteleri) tanıtmaya ve öne çıkarmaya amacıyla nasıl kullanılıyor?
Kimlikleri Oluşturma/Tanıtma	Analiz edilecek metinde dil, hangi kimliğin tanıtılması amacıyla nasıl kullanılıyor?
İlişkileri Kurma	Analiz edilecek metinde dil hangi şeyler ile ilişki kurma amacıyla nasıl kullanılıyor?
Siyaset (Sosyal Malların Dağıtımı)	Analiz edilecek metinde dil hangi sosyal malların dağıtımını amacıyla nasıl kullanılıyor?
Bağlantı Kurma	Analiz edilecek metinde dil hangi şeyler arasında bağlantı kurma amacıyla nasıl kullanılıyor?
İşaret ve Bilgi Sistemleri Oluşturma	Analiz edilecek metinde dil hangi işaret ve bilgi sistemlerini ayrıcalıklı/sız kılmaya amacıyla nasıl kullanılıyor?

Kaynak: (Gee, 2011: 16-20)'den derlenerek oluşturulmuştur.

Çalışmanın bu kısmında Gee'ye göre dilin işlevleri diğer bir söylemle dil aracılığıyla yapmak, olmak ve söylemek eylemlerinin nasıl inşa edildiği (ortaya çıkarıldığı) mercek altına alınmıştır. Bahsi geçen bu yedi işlev ve bu işlevlerin ortaya çıkarılması için araştırmacıların analiz edilecekleri metinde kullanılan dile hangi soruları sormaları gerektiği yukarıdaki Tablo 1 de gösterilmiştir. Diğer bir ifade ile Tablo 1'e göre analiz edilecek bir metin dilin hangi işlevi açısından incelenecekse metine sorulacak soru ya da metnin hangi perspektiften okunması gerektiği belirtilmiştir.

2. 3. Gee'ye Göre Dilin İşlevlerini Analiz Etmeye Yarayan Sorgulama Araçları

Bir önceki bölümde dilin, önem verme(me), pratikleri tanıtmaya, kimlikleri oluşturma ve tanıtmaya, ilişkileri kurma, politika (sosyal malların dağıtımını), bağlantı kurma ve işaret-bilgi sistemleri oluşturma gibi yedi adet işlevi olduğuna değinilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde ise dilin işlevlerinin analiz edilebilmesi için gerekli olan araçlara yer verilmiştir. Bahsi geçen bu araçlar dilin yedi işlevinin ortaya çıkarılmasına diğer bir ifade ile seçilen metinde söylem analizi yapılmasına yarayan araçlar olarak ifade edilebilir. Gee bahsi geçen bu araçlar için 'düşünme araçları' ve 'sorgulama araçları' ifadelerini kullanmış (Gee, 2011: 60) ve bu araçları da şu şekilde ileri sürmüştür:

- Sosyal Diller
- Metinlerarasılık
- Konuşmalar (Toplumsal Tartışmalar)
- Söylem
- Konumlandırılmış Anlam
- Kurgulanmış Dünyalar

Sosyal Diller; Gee' ye göre bireyler farklı amaçlar için farklı dil türleri kullanmaktadırlar ve Gee kullanılan bu farklı dil türlerini sosyal dil olarak ifade etmektedir (Gee, 2011: 28). Başka bir ifade ile sosyal dil, belirli

kimlikleri inşa etmek ve belirli pratikleri tanımlamak ve tanıtmak için kullanılan dil türleri olarak da belirtilebilir (Gee, 2011: 57-58). Bu noktadan hareketle farklı ortamlarda farklı kimliklerin yaratılması işlevi, şeylerin önem derecesinin belirtilmesi işlevi ve bir önceki bölümde ele aldığımız dilin diğer işlevleri için farklı sosyal diller kullanılmaktadır. Değinenler ışığında, dilin işlevlerini analiz etmeye yarayan araç olarak sosyal diller; analiz edilecek metinde hangi (sosyal) dillerin kullanıldığının belirlenmesi ve sosyal diller aracılığıyla hangi anlamların yaratıldığının keşfedilmesi olarak ifade edilebilir.

Metinlerarasılık; Gee, metinlerarasılık kavramını bir metin oluşturma aşamasında başka metinlerden veya başka metin türlerinden yararlanılması olarak ifade etmektedir. Gee'nin bu görüşüne göre bireylerin, konuşurken ya da yazarken kullandığı kelimeler bir şekilde başka metin veya metinler ile ilgili olmaktadır (Gee, 2011: 29-30). Başka bir ifade ile bir metin ile anlam yaratılmaya çalışılırken başka metinlere atıf yapmak sıkça kullanılmakta ve bu durum da metinlerarasılık kavramını açıklamaktadır. Gee, metinlerarasılık kavramı için bir metnin başka bir metinden kelimeleri ödünç alması diğer bir ifade ile kelimelerin metinler arasında geçiş yapması olarak da bahsetmektedir (Gee, 2011: 57-58). Bu noktadan hareketle ile metinlerarasılık aracı vasıtasıyla farklı metinler ve metin türleri arasında anlam alışverişi olacağını belirtmek mümkündür. Değinenler ışığında dilin işlevlerini analiz etmeye yarayan araç olarak metinlerarasılık; analiz edilecek metinde hangi metinlere atıf yapıldığının belirlenmesi ve bu kapsamda da metinlerarasılık aracı ile hangi anlamların yaratıldığının keşfedilmesi olarak ifade edilebilir.

Konuşmalar (Toplumsal Tartışmalar); Gee'ye göre metinlerarasılık durumunda ifade edildiği gibi her konuşma ve yazma başka metin veya metin türlerine referans gösterilmeden de oluşturulabilir. Bu şekilde oluşturulan konuşma veya metinlerde odak noktası; toplum ya da bir sosyal grup içerisinde çok fazla konuşulan belli bazı temalara, motiflere ve tartışmalara atıfta bulunulmasıdır. Bu bahsi geçen temalar, tartışmalar veya motifler dilin nasıl yorumlanacağı hakkında yol gösterici özellikler barındırmaktadırlar (Gee, 2011: 29). Gee, konuşmaları, bir toplum ya da grup içerisinde toplumun ya da grubun üyesi birçok kesim tarafından bilinen tartışmalar olarak ifade etmektedir (Gee, 2011: 44). Analiz etmeye yarayan bir araç olarak konuşmalarda odak noktası metinlerarasılıkla olduğu gibi hangi metnin referans gösterildiği sorusunun cevabı değil, konuşma hangi tema, tartışma ve motif hakkındadır sorusunun cevabıdır. Değinenler ışığında dilin işlevlerini analiz etmeye yarayan araç olarak konuşmalar; analiz edilecek metinde hangi tema, motif veya tartışmalara atıf yapıldığının belirlenmesi ve bu kapsamda da konuşmalar aracı ile hangi anlamların yaratıldığının keşfedilmesi olarak ifade edilebilir.

Söylemler; Bireyler dilin (söylemin) işlevleri vasıtasıyla anlam (kimlik veya pratikler gibi) yaratmaktadırlar. Ancak bu anlam yaratma sürecinde sadece dil değil aynı zamanda dil olmayan diğer 'şeylerde' kullanılmaktadır (Gee, 2011: 28). Diğer bir ifade ile bireyler, anlam yaratma sürecinde dil ve dil olmayan şeyler birlikte anlamı inşa etmektedirler. Gee, bu konuya açıklık getirmek amacıyla sokak çetesine mensup bir bireyin sadece çete üyeleri gibi konuşmasının yeterli olmayacağını aynı zamanda onlar gibi giyinmek, onlar gibi davranmak, çetenin kendine özgü düşünce tarzına, hareket etme, inanma ve hissetme biçimlerine de uyma, çeteye özgü mekânlarda bulunma, çeteye ait sembolleri ve araçları kullanma gibi zorunluluklarının olduğunu ya da en azından bu zorunluluklara uyuyormuş gibi davranması gerektiğini ifade etmiştir (Gee, 2011: 28-29).

Gee'nin çete üyeliği senaryosu üzerinden örneklendirdiği söylem türü çalışmanın daha önceki kısımlarında büyük D ile tanımladığı söylem tanımına işaret etmektedir. Bu tanıma göre de bir bireyin kim olduğu (kimliği) ve ne yaptığı (pratiği) gibi özellikleri söylemlere yansımaktadır (Gee, 2011: 31). Bu noktadan hareketle söylemler dilin bir parçası olduğu ve bunlar aracılığıyla anlamlar inşa edildiği için söylem analizi açısından araç niteliği taşımaktadırlar. Değinenler ışığında dilin işlevlerini analiz etmeye yarayan araç olarak söylemler; analiz edilecek metinde hangi söylemlerin kullanıldığının belirlenmesi ve bu kapsamda da söylemler aracı ile hangi anlamların yaratıldığının keşfedilmesi olarak ifade edilebilir.

Konulandırılmış Anlam; Konulandırılmış anlam kelimelerin veya cümlelerin gerçek anlamları dışında geldikleri anlamları ifade etmek için kullanılan bir kavramdır (Gee, 2011: 63). Gerçek anlamının dışında başka bir anlama gelme durumu kelimenin veya cümlenin geçtiği bağlama göre belirlenebilmektedir. Örnek olarak Gee (2011: 65), 'ayrıcılık' kelimesinin 'zengin' anlamını taşıdığını ve farklı bağlamlarda farklı anlamlara gelebileceğini belirtmiştir. Bu farklı anlamları da 'eğitilmiş kişi', 'kültürlü kişi', 'politik bağlantıları olan kişi' ve 'yüksek statülü bir ailede dünyaya gelmiş kişi' olarak örneklendirmiştir. Bahsi geçen örnekte de ifade edildiği üzere konulandırılmış anlamın ortaya çıkması bağlam ile mümkün olabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında bağlam metnin anlamını etkilemektedir. Sonsuz sayıda bağlam olduğu düşünüldüğünde de analiz edilecek metin sonsuz sayıda

yorumlanabilecektir. Bu durumu Gee sorun olarak görmekte ve ‘çerçeve sorunu’ olarak ifade etmektedir. Gee bu durumu aynı zamanda bir araç olarak da ifade eder ve araç olarak çerçevenin analiz edilecek bir metinde hangi bilgi ve değerlerin bağlama dâhil edilmediğinin anlaşılmasını sağladığını ifade etmektedir (Gee, 2011: 67-68).

Diğer bir ifade ile çerçeve sorunu söylem analizine tabi tutulacak metnin hangi çerçevede ele alınmasına karar verilmesi ile ilgilidir ve bağlamın ne kadarının analize katılacağı sorusuna cevap oluşturmaktadır. Çünkü bağlam sonsuz ve sınırsızdır, analiz edilecek metninde tüm bağlamlarda ele alınması imkânsızdır ve bağlam genişledikçe anlam da değişikliğe uğrayacaktır. Bu yüzden de bağlamın sınırlandırılması olarak çerçeve kavramı ileri sürülmüştür. Değinilenler ışığında dilin işlevlerini analiz etmeye yarayan araç olarak konumlandırılmış anlam; analiz edilecek metinde hangi kelime ve cümlelerin gerçek anlamı dışında ve konumlandırılmış anlamları ile kullanıldığının belirlenmesi ve bu kapsamda da konumlandırılmış anlam aracı ile hangi anlamların yaratıldığının keşfedilmesi olarak ifade edilebilir.

Kurgulanmış Dünyalar; Gee’ye göre bir diğer analiz aracı da kurgulanmış dünyalardır ve Gee bu kavram için bireylerin zihinlerinde neyin normal, tipik ve uygun olarak kabul edileceğini kurgulayan ölçütler ya da dünya resimleri ifadelerini kullanmaktadır. Ek olarak Gee kurgulanmış dünyalar kavramının yerine ‘halk teorileri’, ‘çerçeveler’, ‘senaryolar’, ‘zihinsel modeller’, ‘kültürel modeller’ ve ‘söylem modelleri’ gibi ifadelerinde kullanıldığını belirtmektedir (Gee, 2011: 69-72). Başka bir ifade ile kurgulanmış dünyalar bireylerin neyin iyi, tipik, meşru ve normal olduğuna dair geliştirip yarattıkları bakış açılarını senaryolaştırarak ortaya koyan dünyalar olarak ifade edilebilir.

Gee’ye göre, kurgulanmış dünyalar genellikle basitleştirilmiş ve bilinçsizdirler. Ayrıca bireylerin dünyada var olan düzenin nasıl işlediğine dair kanıksanmış teoriler ve hikâyeler olarak da ifade edilebilirler. Bireyler kurgulanmış dünyaları deneyimlerinden öğrenmekte ve bu deneyimler de bireyin ait olduğu sosyo-kültürel gruplar tarafından yönlendirilmekte ve şekillendirilmektedirler (Gee, 2011: 76). Gee, kurgulanmış dünyaların ‘benimsenen’, ‘değer biçen’ ve ‘eylem içinde olan’ diye üç türünden bahsetmektedir (Gee, 2011: 90): Benimsenen dünyalar ile bireyler tarafından savunulan dünyaya bakma yolları, teorileri ve hikâyeleri; Değerlendirici dünyalar ile bireylerin kendilerini ve başkalarını yargılamak için kullandığı teorileri ve hikâyeleri; Eylem İçinde Olan dünyalar ile de bireylerin eylemlerini ve etkileşimlerini bilinçli ya da bilinçsiz olarak yönlendiren teori ve hikâyeler olarak ifade etmek mümkündür.

Kurgulanmış dünyalar aracını temel alarak söylem analizi yapma aşamasında; analiz edilecek metinde hangi kurgulanmış dünyanın (tipik, normal, olağan hikâyelerin) inşa edildiğini ve dinleyicilerin ya da okuyucuların da bu dünyalara inanması için nasıl davet edildiğinin araştırılması esastır (Gee, 2011: 72). Değinilenler ışığında dilin işlevlerini analiz etmeye yarayan araç olarak kurgulanmış dünyalar; analiz edilecek metinde hangi kurgulanmış dünyaların (tipik, normal, olağan hikâyelerin) kullanıldığının belirlenmesi ve bu kapsamda da kurgulanmış dünyalar aracı ile hangi anlamların yaratıldığının keşfedilmesi olarak ifade edilebilir.

Tablo 2: Gee’ye göre dilin işlevlerini ortaya çıkarmak için kullanılacak sorgulama araçları

Sorgulama Aracı	Söylem Analizi Sorusu
Sosyal Diller	Analiz edilecek metinde hangi sosyal diller kullanılmış ve bunlar dilin hangi işlevlerine aracılık ediyor?
Metinlerarasılık	Analiz edilecek metinde hangi metinlere atıfta bulunulmuş ve bu atıflar dilin hangi işlevlerine aracılık ediyor?
Konuşmalar (Toplumsal Tartışmalar)	Analiz edilecek metinde hangi konuşmalar(toplumsal tartışmalar) kullanılmış ve bunlar dilin hangi işlevlerine aracılık ediyor?
Söylemler	Analiz edilecek metinde hangi söylemler kullanılmış ve bunlar dilin hangi işlevlerine aracılık ediyor?
Konumlandırılmış Anlam	Analiz edilecek metinde konumlandırılmış anlamı ile kullanılan hangi kelimeler var ve bunlar dilin hangi işlevlerine aracılık ediyor?
Kurgulanmış Dünyalar	Analiz edilecek metinde hangi kurgulanmış dünyalar kullanılmış ve bunlar dilin hangi işlevlerine aracılık ediyor?

Kaynak: (Gee, 2011: 60, 73, 95-96)’dan derlenerek oluşturulmuştur.

Bahsi geçen bu altı araç vasıtasıyla yapılacak söylem analizinde araştırmacıların analiz edecekleri metine hangi soruları sormaları gerektiği yukarıda Tablo 2 de gösterilmiştir. Diğer bir ifade ile Tablo 2'e göre analiz edilecek bir metinde dilin işlevlerinin belirlenebilmesi için kullanılacak araçlar ve bu araçları ortaya çıkarmak için metne yöneltilecek sorular belirtilmiştir. Bu noktada Gee'nin eleştirel söylem analizi için 7 adet dil işlevi (Önem Verme(me), Pratikleri Tanıtma, Kimlikleri Oluşturma, İlişkileri Kurma, Politika, Bağlantı Kurma ve İşaret Bilgi Sistemleri) ve bu işlevleri ortaya çıkarmaya yarayan 6 adet araç (Sosyal Diller, Metinlerarasılık, Konuşmalar, Söylem, Konumlandırılmış Anlam ve Kurgulanmış Dünyalar) detaylarıyla ele alınmıştır.

Bahsi geçen dilin işlevleri ve bu işlevleri ortaya çıkarmaya yarayan araçlar vasıtasıyla yapılacak eleştirel söylem analizi, incelenen metinde dilin yedi inşa görevini yerine getirmek amacıyla nasıl kullanıldığının araştırılmasıdır. Bu aşamada dilin her bir inşa görevi için altı adet soru oluşturulabilmektedir ve çalışmada daha önce de irdelendiği gibi dilin yedi adet işlevi bulunmaktadır. Bu noktadan hareketle toplamda 42 adet soru meydana getirilebilir (Gee, 2011: 121). Her dil işlevinin altı adet sorgulama aracı ile birlikte ele alınması sonucu oluşturulabilecek eleştirel söylem analizi soruları aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir. Dilin önem verme(me) işlevini ortaya çıkarabilmek için sorgulama araçları vasıtasıyla oluşturulabilecek sorular Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3: Dilin önem verme(me) işlevi açısından sorgulama araçları ile oluşturulabilecek sorular

Dilin İşlevi	Sorgulama Aracı	Söylem Analizi Soruları
Önem Verme(me)	Sosyal Diller	İncelenecek metinde sosyal diller aracıyla hangi konu, olay ve durum nasıl önemli ya da önemsiz atfedilmiş?
Önem Verme(me)	Metinlerarasılık	İncelenecek metinde metinlerarasılık aracıyla hangi konu, olay ve durum nasıl önemli ya da önemsiz atfedilmiş?
Önem Verme(me)	Konuşmalar (Toplumsal Tartışmalar)	İncelenecek metinde konuşmalar aracıyla hangi konu, olay ve durum nasıl önemli ya da önemsiz atfedilmiş?
Önem Verme(me)	Söylemler	İncelenecek metinde söylemler aracıyla hangi konu, olay ve durum nasıl önemli ya da önemsiz atfedilmiş?
Önem Verme(me)	Konumlandırılmış Anlam	İncelenecek metinde konumlandırılmış anlamlar aracıyla hangi konu, olay ve durum nasıl önemli ya da önemsiz atfedilmiş?
Önem Verme(me)	Kurgulanmış Dünyalar	İncelenecek metinde kurgulanmış dünyalar aracıyla hangi konu, olay ve durum nasıl önemli ya da önemsiz atfedilmiş?

Kaynak: (Gee, 2011: 60, 73, 95-96, 121)'den derlenerek oluşturulmuştur.

Dilin pratikleri tanıtmaya işlevini ortaya çıkarabilmek için sorgulama araçları vasıtasıyla oluşturulabilecek sorular Tablo 4 'de gösterilmiştir.

Tablo 4: Dilin pratikleri tanıtmaya işlevi açısından sorgulama araçları ile oluşturulabilecek soruları

Dilin İşlevi	Sorgulama Aracı	Söylem Analizi Soruları
Pratikleri Tanıtma	Sosyal Diller	İncelenecek metinde sosyal diller aracıyla hangi pratikler nasıl tanıtılmış?
Pratikleri Tanıtma	Metinlerarasılık	İncelenecek metinde metinlerarasılık aracıyla hangi pratikler nasıl tanıtılmış?
Pratikleri Tanıtma	Konuşmalar (Toplumsal Tartışmalar)	İncelenecek metinde konuşmalar aracıyla hangi pratikler nasıl tanıtılmış?
Pratikleri Tanıtma	Söylemler	İncelenecek metinde söylemler aracıyla hangi pratikler nasıl tanıtılmış?
Pratikleri Tanıtma	Konumlandırılmış Anlam	İncelenecek metinde konumlandırılmış anlamlar aracıyla hangi pratikler nasıl tanıtılmış?
Pratikleri Tanıtma	Kurgulanmış Dünyalar	İncelenecek metinde kurgulanmış dünyalar aracıyla hangi pratikler nasıl tanıtılmış?

Kaynak: (Gee, 2011: 60, 73, 95-96, 121)'den derlenerek oluşturulmuştur.

Dilin kimlikleri oluşturma işlevini ortaya çıkarabilmek için sorgulama araçları vasıtasıyla oluşturulabilecek sorular Tablo 5 'de gösterilmiştir.

Tablo 5: Dilin kimlikleri oluşturma işlevi açısından sorgulama araçları ile oluşturulabilecek sorular

Dilin İşlevi	Sorgulama Aracı	Söylem Analizi Soruları
Kimlikleri Oluşturma	Sosyal Diller	İncelenecek metinde sosyal diller aracıyla hangi kimlikler nasıl oluşturulmuş?
Kimlikleri Oluşturma	Metinlerarasılık	İncelenecek metinde metinlerarasılık aracıyla hangi kimlikler nasıl oluşturulmuş?
Kimlikleri Oluşturma	Konuşmalar (Toplumsal Tartışmalar)	İncelenecek metinde konuşmalar aracıyla hangi kimlikler nasıl oluşturulmuş?
Kimlikleri Oluşturma	Söylemler	İncelenecek metinde söylemler aracıyla hangi kimlikler nasıl oluşturulmuş?
Kimlikleri Oluşturma	Konumlandırılmış Anlam	İncelenecek metinde konumlandırılmış anlamlar aracıyla hangi kimlikler nasıl oluşturulmuş?
Kimlikleri Oluşturma	Kurgulanmış Dünyalar	İncelenecek metinde kurgulanmış dünyalar aracıyla hangi kimlikler nasıl oluşturulmuş?

Kaynak: (Gee, 2011: 60, 73, 95-96, 121)'den derlenerek oluşturulmuştur.

Dilin ilişkileri kurma işlevini ortaya çıkarabilmek için sorgulama araçları vasıtasıyla oluşturulabilecek sorular Tablo 6 'da gösterilmiştir.

Tablo 6: Dilin ilişkileri kurma işlevi açısından sorgulama araçları ile oluşturulabilecek sorular

Dilin İşlevi	Sorgulama Aracı	Söylem Analizi Soruları
İlişkileri Kurma	Sosyal Diller	İncelenecek metinde sosyal diller aracıyla hangi ilişkiler nasıl kurulmuş?
İlişkileri Kurma	Metinlerarasılık	İncelenecek metinde metinlerarasılık aracıyla hangi ilişkiler nasıl kurulmuş?
İlişkileri Kurma	Konuşmalar (Toplumsal Tartışmalar)	İncelenecek metinde konuşmalar aracıyla hangi ilişkiler nasıl kurulmuş?
İlişkileri Kurma	Söylemler	İncelenecek metinde söylemler aracıyla hangi ilişkiler nasıl kurulmuş?
İlişkileri Kurma	Konumlandırılmış Anlam	İncelenecek metinde konumlandırılmış anlamlar aracıyla hangi ilişkiler nasıl kurulmuş?
İlişkileri Kurma	Kurgulanmış Dünyalar	İncelenecek metinde kurgulanmış dünyalar aracıyla hangi ilişkiler nasıl kurulmuş?

Kaynak: (Gee, 2011: 60, 73, 95-96, 121)'den derlenerek oluşturulmuştur.

Dilin siyaset (sosyal malların dağıtımı) işlevini ortaya çıkarabilmek için sorgulama araçları vasıtasıyla oluşturulabilecek sorular Tablo 7 'de gösterilmiştir.

Tablo 7: Dilin siyaset(sosyal malların dağıtımı) işlevi açısından sorgulama araçları ile oluşturulabilecek sorular

Dilin İşlevi	Sorgulama Aracı	Söylem Analizi Soruları
Siyaset	Sosyal Diller	İncelenecek metinde sosyal diller aracıyla hangi sosyal mallar nasıl dağıtılmış?
Siyaset	Metinlerarasılık	İncelenecek metinde metinlerarasılık aracıyla hangi sosyal mallar nasıl dağıtılmış?
Siyaset	Konuşmalar (Toplumsal Tartışmalar)	İncelenecek metinde konuşmalar aracıyla hangi sosyal mallar nasıl dağıtılmış?
Siyaset	Söylemler	İncelenecek metinde söylemler aracıyla hangi sosyal mallar nasıl dağıtılmış?
Siyaset	Konumlandırılmış Anlam	İncelenecek metinde konumlandırılmış anlam aracıyla hangi sosyal mallar nasıl dağıtılmış?
Siyaset	Kurgulanmış Dünyalar	İncelenecek metinde kurgulanmış dünyalar aracıyla hangi sosyal mallar nasıl dağıtılmış?

Kaynak: (Gee, 2011: 60, 73, 95-96, 121)'den derlenerek oluşturulmuştur.

Dilin bağlantı kurma işlevini ortaya çıkarabilmek için sorgulama araçları vasıtasıyla oluşturulabilecek sorular Tablo 8 'de gösterilmiştir.

Tablo 8: Dilin bağlantı kurma işlevi açısından sorgulama araçları ile oluşturulabilecek sorular

Dilin İşlevi	Sorgulama Aracı	Söylem Analizi Soruları
Bağlantı Kurma	Sosyal Diller	İncelenecek metinde sosyal diller aracıyla hangi bağlantılar nasıl kurulmuş?
Bağlantı Kurma	Metinlerarasılık	İncelenecek metinde metinlerarasılık aracıyla hangi bağlantılar nasıl kurulmuş?
Bağlantı Kurma	Konuşmalar (Toplumsal Tartışmalar)	İncelenecek metinde konuşmalar aracıyla hangi bağlantılar nasıl kurulmuş?
Bağlantı Kurma	Söylemler	İncelenecek metinde söylemler aracıyla hangi bağlantılar nasıl kurulmuş?
Bağlantı Kurma	Konumlandırılmış Anlam	İncelenecek metinde konumlandırılmış anlam aracıyla hangi bağlantılar nasıl kurulmuş?
Bağlantı Kurma	Kurgulanmış Dünyalar	İncelenecek metinde kurgulanmış dünyalar aracıyla hangi bağlantılar nasıl kurulmuş?

Kaynak: (Gee, 2011: 60, 73, 95-96, 121)'den derlenerek oluşturulmuştur.

Dilin işaret ve bilgi sistemleri oluşturma işlevini ortaya çıkarabilmek için sorgulama araçları vasıtasıyla oluşturulabilecek sorular Tablo 9' da gösterilmiştir.

Tablo 9: Dilin işaret ve bilgi sistemleri oluşturma işlevi açısından sorgulama araçları ile oluşturulabilecek sorular

Dilin İşlevi	Sorgulama Aracı	Söylem Analizi Soruları
İşaret ve Bilgi Sistemleri Oluşturma	Sosyal Diller	İncelenecek metinde sosyal diller aracıyla hangi işaret ve bilgi sistemleri nasıl oluşturulmuş?
İşaret ve Bilgi Sistemleri Oluşturma	Metinlerarasılık	İncelenecek metinde metinlerarasılık aracıyla hangi işaret ve bilgi sistemleri nasıl oluşturulmuş?
İşaret ve Bilgi Sistemleri Oluşturma	Konuşmalar (Toplumsal Tartışmalar)	İncelenecek metinde konuşmalar aracıyla hangi işaret ve bilgi sistemleri nasıl oluşturulmuş?
İşaret ve Bilgi Sistemleri Oluşturma	Söylemler	İncelenecek metinde söylemler aracıyla hangi işaret ve bilgi sistemleri nasıl oluşturulmuş?
İşaret ve Bilgi Sistemleri Oluşturma	Konumlandırılmış Anlam	İncelenecek metinde konumlandırılmış anlam aracıyla hangi işaret ve bilgi sistemleri nasıl oluşturulmuş?
İşaret ve Bilgi Sistemleri Oluşturma	Kurgulanmış Dünyalar	İncelenecek metinde kurgulanmış dünyalar aracıyla hangi işaret ve bilgi sistemleri nasıl oluşturulmuş?

Kaynak: (Gee, 2011: 60, 73, 95-96, 121)'den derlenerek oluşturulmuştur.

Gee'nin eleştirel söylem analizi yöntemine göre yukarıdaki tablolarda bahsi geçen 42 sorunun bir çalışmada yer alması çok uzun bir analize neden olacağından bu sorulardan birinin veya bazılarının seçilip yapılacak analizin bu sorular üzerine inşa edilmesi uygun görülmektedir. Aynı zamanda analiz edilecek metin de bir konuşmadan üretilmiş ya da doğrudan doğruya kaleme alınmış bir metin de olabilmektedir (Gee, 2011: 125-126).

3. ÇALIŞMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ

Çalışmanın konusu 'Kanal İstanbul Projesi'dir. Bu projenin çalışma konusu seçilmesindeki amaç duyurulduğu günden beri toplumun farklı kesimleri tarafından projeye ilgili sürdürülen tartışmalar ve ortaya atılan iddialardır. Bu yönüyle proje, gerek vatandaşlar gerekse siyasetçiler arasında farklı anlamlar ve bakış açıları vasıtasıyla değerlendirilmektedir. Bu yönüyle toplum içerisinde proje ile ilgili tam anlamıyla bir fikir birliği oluşmamıştır ve tartışmalar devam etmektedir. Bu kapsamda çalışmanın amaçları ise Gee'nin eleştirel söylem analizi yönteminin ulusal literatüre kazandırılması ve 'Kanal İstanbul Projesi'nin tanıtıldığı web sitesinde yer alan 'Projenin Amaçları' bölümünün Gee'nin eleştirel söylem analizi yöntemine göre analiz edilerek bahsi geçen analiz yönteminin nasıl uygulanacağını örneklendirmektir. Başka bir ifade ile ilgili web sitesi bölümünün Gee'ye göre dilin işlevlerinden 'Bağlantı Kurma' işlevinin nasıl yer aldığına ortaya çıkarılmasıdır. Bu işlevin ortaya çıkarılması için de kullanılabilir araçlardan 'Kurgulanmış Dünyalar' aracı temel alınarak çalışma oluşturulmuştur.

Çalışmanın önemi ise üç ayrı şekilde belirtilebilir. Çalışmanın birinci önemi Gee'nin eleştirel söylem analizi yönteminin ulusal literatüre kazandırılmasıdır. Bu noktada Google Scholar (Türkçe sayfalar filtresi ile), TrDizin, İdealonline ve SOBIAD gibi ulusal veri tabanları taranmış ve Gee'nin analiz yöntemini tüm detaylarıyla ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışmanın ikinci önemi toplumda süregelen tartışmalara neden olan 'Kanal İstanbul Projesi'nin Gee'nin eleştirel söylem analizine göre analiz edilmesi diğer bir ifade ile bu projenin amaçlarının yer aldığı web sitesi bölümünde dilin 'Bağlantı Kurma' işlevi ve 'Kurgulanmış Dünyalar' aracı kullanılarak analiz edilmesidir. Çalışmanın üçüncü önemi ise Gee'nin eleştirel söylem analizinin nasıl yapılacağına örneklendirilmesi ve gelecek dönem çalışmaları için birçok çalışma sorusu potansiyeli taşımasıdır.

4. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Çalışmanın yöntemini Gee'nin eleştirel söylem analizi oluşturmaktadır. Yöntem olarak eleştirel söylem analizi seçilmesinde amaç dilin tamamıyla politik olduğu görüşüdür (Gee, 2011: 10). Ayrıca Gee'nin eleştirel söylem analizi yönteminin ulusal literatüre kazandırılması isteği de Gee'nin analiz yönteminin tercih edilmesinin bir

diğer nedenidir. Bu noktadan hareketle eleştirel söylem analizi ile incelenecek web sitesi bölümünde kullanılan kelimelerin, ifadelerin ve kategorilerin hangi amaçla seçildiğinin ve kullanılan dilin politik olarak hangi işlevlere geldiğinin ortaya çıkarılması eleştirel söylem analizi ile mümkün olabilmektedir. Bu çalışmada ise eleştirel söylem analizi sorularından ‘İncelenecek metinde kurgulanmış dünyalar aracıyla hangi bağlantılar nasıl kurulmuştur?’ sorusuna cevap aranmaktadır. Ayrıca bahsi geçen soruya cevap ararken ilgili web sitesi metni karışıklık yaratmaması ve okuyucuyu yormaması açısından dört bölüme ayrılarak çalışmanın örnekleme bölümünde mercek altına alınmıştır.

5. ÇALIŞMANIN ÖRNEKLEMİ

Çalışmada Gee’nin analiz yöntemine göre analize tabi tutulacak metin, projenin tanıtıldığı web sitesinde yer alan projenin amaçları bölümüdür. Bu metnin seçilmesinin altında yatan temel saik projenin hayata geçirilebilmesi amacıyla projenin hangi kelimelerle, hangi cümlelerle ifade edildiği ve yine aynı amaçla nasıl bir dil (söylem) kullandığının bu metinde ortaya çıkacağı varsayımdır. Bu noktadan hareketle ilgili web sitesinin ‘Projenin Amacı’ bölümü aşağıda belirtilmiştir (Kanal İstanbul Projesinin Amacı, 2020, <https://www.kanalistanbul.gov.tr/tr/neden/projenin-amaci>):

Bölüm 1: “Yılda yaklaşık 43.000 geminin geçtiği İstanbul Boğazı, en dar yeri 698 m olan doğal bir suyoludur. Gemi trafiğinde tonajlardaki artış, teknolojik gelişmeler sonucu gemi boyutlarının büyümesi ve özellikle akaryakıt ve benzeri diğer tehlikeli/zehirli maddeleri taşıyan gemi (tanker) geçişlerinin artması, İstanbul üzerinde büyük baskı ve tehdit oluşturmaktadır.”

Bölüm 2: “İstanbul Boğazı’nda suyolu ulaşımını riske eden keskin dönüşler, kuvvetli akıntılar ve transit gemi trafiği ile dik kesişen kent içi deniz trafiği mevcuttur. Boğaz’ın her iki yakasında yüzbinlerce sakin yaşamaktadır. Boğaziçi gün içinde milyonlarca İstanbullu için ticaret, yaşam ve geçiş yeridir. Boğaz, geçen gemi trafiğinin oluşturduğu riskler açısından her geçen yıl daha tehlikeli hale gelmektedir. 100 yıl öncesinde 3-4 bin olan yıllık gemi geçiş sayısı artmış ve bugün 45-50 bine ulaşmıştır. Seyir emniyetinin artırılması için uygulanan tek yönlü trafik organizasyonu nedeniyle büyük gemiler için Boğaz’da ortalama bekleme süresi, beklemeye takılan her gemi için yaklaşık 14,5 saattir. Bekleme süresi bazen gemi trafiğine ve hava şartlarına bezende yaşanacak bir kaza veya arızaya bağlı olarak 3-4 günü, hatta haftayı bulabilmektedir.”

Bölüm 3: “Bu çerçevede, İstanbul Boğazı’na alternatif bir geçiş koridorunun planlanması zorunlu hale gelmiştir. Kanal İstanbul ile günde 500 bin yolcuyla seyahat ettiren şehir hatlarıyla transit geçiş yapan gemilerin 90 derecelik dik kesişmelerinin yaratacağı ölümcül olabilecek kaza risklerinin önüne geçilerek, halkımız için güvenli bir seyahat sağlanabilecektir. Aynı zamanda kent içi ulaşımında deniz yolunun payının artırılması mümkün olabilecektir.”

Bölüm 4: Bu bağlamda, Kanal İstanbul Projesi’nin amacı,

1. “İstanbul Boğazı’nın tarihsel ve kültürel dokusunun korunması ve güvenliğinin artırılması,
2. İstanbul Boğazı’nda öncelikle deniz trafiğinden kaynaklanan yükün azaltılması ve Boğaz güvenliğinin artırılması.
3. İstanbul Boğazı’nın trafik güvenliğinin sağlanması,
4. Seyir emniyetinin sağlanması,
5. Yeni bir uluslararası deniz trafiğine açık bir suyolunun oluşturulması
6. Olası bir İstanbul depremi dikkate alınarak, yatay mimariye dayalı depreme dayanıklı modern bir yerleşim alanı oluşturulması.”

6. ANALİZ VE BULGULAR

Dilin 'Bağlantı Kurma' işlevi ve 'Kurgulanmış Dünyalar' aracı göz önünde bulundurularak yukarıda belirtilen Bölüm 1 analiz edildiğinde Kanal İstanbul Projesinin gerekliliği ile diğer şeyler arasında dil vasıtasıyla bağlantıların kurulduğu gözlemlenmiştir. Bu noktadan hareketle bağlantı kurma işlevini yerine getiren cümle ve ifadeler şu şekilde belirtilebilir;

1. İstanbul Boğazından geçen gemilerin nicelik olarak artması
2. Boğazın coğrafi olarak dar kısımlarının varlığı
3. Teknolojinin gelişimine bağlı olarak gemi boyutlarının büyümesi
4. Gemilerin taşıdığı maddeler itibarıyla risk teşkil etmesi
5. Tehlikeli ve zehirli madde taşıyan gemilerin sayısının artması

Yukarıda numaralandırılarak gösterilen beş cümle ve Kanal İstanbul Projesinin gerekliliği arasında bağlantı kurduğunu belirtmek mümkündür. Bu kapsamda 1. cümle ile 'boğazdan geçen gemi sayısı'; 2. cümle ile 'boğazın coğrafi özellikleri'; 3. cümle ile 'gemi teknolojilerindeki gelişmeler'; 4. cümle ile 'gemilerin taşıdığı maddeler' ve 5. cümle ile de 'zehirli madde taşıyan gemilerin sayıca artması' gibi durumlar ile Kanal İstanbul Projesi arasında bağlantı kurulduğu ifade edilebilir. Bahsi geçen bu bağlantılar kurgulanan bir dünya ile dile getirilmektedir. Kurgulanmış dünya tasviri açısından birinci bölüm merceğe altına alındığında, yukarıda verilen beş cümle ile 'tehlikeler ve risklerle dolu bir boğaz' kurgusu yapıldığı ifade edilebilir. Bu noktadan hareketle 'tehlikeler ve risklerle dolu bir boğaz' kurgulanmış dünyası ile Kanal İstanbul Projesinin gerekliliği arasında dilin bağlantı kurma işlevi saptanmıştır.

Dilin 'bağlantı kurma' işlevi ve 'kurgulanmış dünyalar' aracı göz önünde bulundurularak yukarıda belirtilen Bölüm 2 analiz edildiğinde Kanal İstanbul Projesinin gerekliliği ile diğer şeyler arasında dil vasıtasıyla bağlantıların kurulduğu gözlemlenmiştir. Bu noktadan hareketle bağlantı kurma işlevini yerine getiren cümle ve ifadeler şu şekilde belirtilebilir;

1. Boğazda gemilerin keskin dönüşlere mecbur kalması
2. Boğazda kuvvetli akıntıların varlığı
3. Boğazın kent içi ulaşımı tehlikeye sokması
4. Boğazın İstanbulluların ticaret, sosyal yaşam alanlarını tehdit etmesi
5. Boğazda geçişlerin eski yıllara göre oldukça artması
6. Boğazda tek yönlü trafik geçiş sisteminin kullanılması
7. Tek yönlü trafik geçiş sisteminin gemiler için gecikmelere neden olması

Yukarıda numaralandırılarak gösterilen yedi cümle ve Kanal İstanbul Projesinin amacı arasında bağlantı kurduğunu belirtmek mümkündür. Bu kapsamda 1. - 2. ve 3. cümleler ile 'boğazın coğrafi özellikleri'; 4. cümle ile 'İstanbulluların yaşam alanlarının tehlike altında olması durumu'; 5. cümle ile 'boğazda artan gemi trafiği'; 6. cümle ile 'boğazda uygulanagelen geçiş sistemi' ve 7. cümle ile de 'boğazda uygulanan geçiş sisteminin aksaklıkları' gibi durumlar ile Kanal İstanbul Projesi arasında bağlantı kurulduğu ifade edilebilir. Bahsi geçen bu bağlantılar kurgulanan bir dünya ile dile getirilmektedir. Kurgulanmış dünya tasviri açısından ikinci bölüm merceğe altına alındığında, yukarıda verilen yedi cümle ile 'tehlikeler ve risklerle dolu bir boğaz' kurgusu yapıldığı ifade edilebilir. Bu noktadan hareketle 'tehlikeler ve risklerle dolu bir boğaz' kurgulanmış dünyası ile Kanal İstanbul Projesinin gerekliliği arasında dilin bağlantı kurma işlevi saptanmıştır.

Dilin 'Bağlantı Kurma' işlevi ve 'Kurgulanmış Dünyalar' aracı göz önünde bulundurularak yukarıda belirtilen Bölüm 3 analiz edildiğinde Kanal İstanbul Projesinin gerekliliği ile diğer şeyler arasında dil vasıtasıyla bağlantıların kurulduğu gözlemlenmiştir. Bu noktadan hareketle bağlantı kurma işlevini yerine getiren cümle ve ifadeler şu şekilde belirtilebilir;

1. Boğazda bahsi geçen tehlikelerden ötürü yeni bir suyunun gerekliliği
2. Şehir hatlarının yolcu kapasitelere yapılan vurgu
3. Transit geçiş yapan gemilerin şehir hatlarını tehlikeye sokması
4. Şehir hatları ve transit gemi geçişleri arasındaki dik kesişmeler
5. Kent içi ulaşım sistemlerinin artırılması

Yukarıda numaralandırılarak gösterilen beş cümle ve Kanal İstanbul Projesinin amacı arasında bağlantı kurulduğunu belirtmek mümkündür. Bu kapsamda 1. cümle ile 'boğaza alternatif yaratmanın gerekliliği'; 2. cümle ile 'şehir hatlarını kullanan yolcu sayısı'; 3. cümle ile 'şehir hatlarının tehlikede olması durumu'; 4. cümle ile 'boğazın coğrafi özellikleri' ve 5. cümle ile de 'kent içi ulaşımın rahatlatılması iddiası' gibi durumlar ile Kanal İstanbul Projesi arasında bağlantı kurulduğu ifade edilebilir. Bahsi geçen bu bağlantılar kurgulanan bir dünya ile dile getirilmektedir. Kurgulanmış dünya tasviri açısından üçüncü bölüm mercek altına alındığında, yukarıda verilen beş cümle ile 'tehlikeler ve risklerle dolu bir boğaz' kurgusu yapıldığı ifade edilebilir. Bu noktadan hareketle 'tehlikeler ve risklerle dolu bir boğaz' kurgulanmış dünyası ile Kanal İstanbul Projesinin gerekliliği arasında dilin bağlantı kurma işlevi saptanmıştır.

Dilin 'Bağlantı Kurma' işlevi ve 'kurgulanmış dünyalar' aracı göz önünde bulundurularak yukarıda belirtilen Bölüm 4 analiz edildiğinde Kanal İstanbul Projesinin gerekliliği ile diğer şeyler arasında dil vasıtasıyla bağlantıların kurulduğu gözlemlenmiştir. Bu noktadan hareketle bağlantı kurma işlevini yerine getiren cümle ve ifadeler ilgili web sitesinde yer aldığı şekliyle aşağıda şu şekilde belirtilebilir (Kanal İstanbul Projesinin Amacı, 2020: <https://www.kanalistanbul.gov.tr/tr/neden/projenin-amaci>);

1. "İstanbul Boğazı'nın tarihsel ve kültürel dokusunun korunması ve güvenliğinin artırılması"
2. "İstanbul Boğazı'nda öncelikle deniz trafiğinden kaynaklanan yükün azaltılması ve Boğaz güvenliğinin artırılması"
3. "İstanbul Boğazı'nın trafik güvenliğinin sağlanması"
4. "Seyir emniyetinin sağlanması"
5. "Yeni bir uluslararası deniz trafiğine açık bir suyunun oluşturulması"
6. "Olası bir İstanbul depremi dikkate alınarak, yatay mimariye dayalı depreme dayanıklı modern bir yerleşim alanı oluşturulması."

Yukarıda numaralandırılarak gösterilen altı cümle ve Kanal İstanbul Projesinin amacı arasında bağlantı kurulduğunu belirtmek mümkündür. Bu kapsamda 1. cümle ile 'boğazın kültürel miras olması durumu' ve 'kültürel mirasın korunmasının gerekliliği durumu'; 2. cümle ile 'boğazın güvenliği' ve 'boğazdaki trafik yükünün azaltılması'; 3. ve 4. cümleler ile 'boğaz trafiği güvenliği'; 5. cümle ile 'alternatif su yolu yaratılması'; ve 6. cümle ile de 'beklenen büyük İstanbul depremi', 'yatay mimarinin gerekliliği', 'depreme dayanıklı konutlar yapılacağı iddiası' gibi durumlar ile Kanal İstanbul Projesi arasında bağlantı kurulduğu ifade edilebilir. Bahsi geçen bu bağlantılar kurgulanan bir dünya ile dile getirilmektedir. Kurgulanmış dünya tasviri açısından dördüncü bölüm mercek altına alındığında, yukarıda verilen altı cümle ile 'tehlikeler ve risklerle dolu bir boğaz' kurgusu yapıldığı ifade edilebilir. Bu noktadan hareketle 'tehlikeler ve risklerle dolu bir boğaz' kurgulanmış dünyası ile Kanal İstanbul Projesinin gerekliliği arasında dilin bağlantı kurma işlevi saptanmıştır.

7. SONUÇ

Gee'nin eleştirel söylem analizi yöntemine göre Kanal İstanbul Projesinin amaçlarının yer aldığı metinde dilin bağlantı kurma işlevinin yer aldığı ve bu işlevin de kurgulanmış dünyalar vasıtasıyla ifade edildiği sonucuna varılmıştır. Bu noktadan hareketle bir kamu politikası tasarısı olarak Kanal İstanbul projesinin gerekliliği durumu ile birçok farklı olay, durum, konu ve senaryo arasında bağlantı tespit edilmiştir. Bahsi geçen bu bağlantılar 'Kurgulanmış Dünyalar' aracı üzerinden tespit edilmiş olup, bu bağlantılar vasıtasıyla dilin şeyler arasında 'bağlantı kurma' işlevinin incelenen metinde yer aldığı iddia edilebilmektedir.

Kanal İstanbul Projesi ile bağlantı kurulan olay, durum konu ve senaryolar şu şekilde belirtilebilir; Boğazdan geçen gemi sayısı, boğazın coğrafi özellikleri, teknolojik gelişmeler, gemi ebatlarındaki artışlar, gemilerin taşıdığı zehirli ve tehlikeli maddeler, İstanbul halkının tehlikede olma durumu, boğazda artan gemi trafiği, boğazda uygulanan tek yönlü geçiş sistemi, tek yönlü geçiş sisteminin aksaklıkları, boğaza alternatif yaratmanın gerekliliği, şehir hatlarını kullanan yolcu sayısı, şehir hatlarının ve bu hatları kullananların tehlikede olması durumu, kent içi ulaşımın rahatlayacağı düşüncesi, boğazın kültürel miras olması durumu ve bu mirasın korunması gerektiğine dair düşünce, boğazın ve boğazdaki trafiğin güvenliği, boğazın trafik yükü, beklenen büyük İstanbul depremi, depreme dayanıklı konutların gerekliliği, yatay mimarinin gerekliliği olarak ifade etmek mümkündür.

Kanal İstanbul Projesi ile bağlantı kurulan olay, durum, konu ve senaryolarda belirtildiği gibi dilin bağlantı kurma işlevi incelenen metinde 'Kurgulanmış Dünyalar' aracı vasıtasıyla vücut bulmaktadır. Projenin amaçlarının yer aldığı metinde 'tehlikeler ve risklerle dolu bir boğaz' kurgulanmış dünyası yer almaktadır. Bahsi geçen metinde, 'tehlikeler ve risklerle dolu bir boğaz' kurgulanmış dünyası, İstanbul halkını, İstanbul toplu taşıma sistemini ve onları kullanan yolcuları, boğazın kültürel miraslarını, boğazdan geçen tüm gemileri ciddi anlamda tehlikeye sokmakta ve birçok açıdan da riskler barındırmaktadır. Yine incelenen metne göre bu riskli ve tehlikeli dünyadan kurtuluş olarak Kanal İstanbul Projesi sunumu yapılmaktadır.

Bahsi geçen tehlikeli ve riskli durumlardan kurtulmak amacı ile Kanal İstanbul projesi öne sürülmekte aynı zamanda da kurgulanan dünya ile bir kamu politikası tasarısı olan Kanal İstanbul Projesi'nin gerekliliği vurgulanmaktadır. Başka bir ifade ile incelenen metinde kurgulanmış dünyalar aracı ile birçok olay, durum, konu ve senaryo arasında bağlantı kurularak diğer birçok kamu politikasında olduğu gibi retorik bir dil kullanılmış (Demirci, 2016: 18) ve toplum içerisinde projeye karşı çıkan kesimler ikna edilmeye de çalışılmıştır. Bu ikna etme amacı ile hareket edildiği göz önüne alındığında aslında incelenen metinde proje için meşru bir zemin hazırlığı yapıldığı ileri sürülebilir. Bu meşru zeminin oluşturulmasına kaynaklık eden durum ise tehlikelerle ve risklerle dolu bir boğaz kurgulanmış dünyasıdır. Başka bir söylem ile incelenen metinde gizlenen anlam güvenlikleştirme yoluyla projenin meşrulaştırılmasıdır.

Gelecek dönem çalışmaları için Gee'nin eleştirel söylem analizi yöntemine göre ve özellikle de dilin işlevleri ve bu işlevleri açığa çıkarmak için kullanılacak sorgulama araçlarının birçok farklı disiplinde birçok konu veya durumda uygulanabilmesi ihtimal dâhilindedir. Özellikle de çalışmanın önceki bölümlerinde dilin işlevleri için belirlenen analiz sorularından ve bu işlevleri açığa çıkarmak için kullanılacak sorgulama araçları sorularından çalışmalar üretmek mümkündür. Ayrıca belirtmek gerekir ki değerler konusunda üzerinde fikir birliğine varılamamış ve toplumun farklı kesimlerince farklı anlamlar içeren politika tasarıları bu yöntem için uygun örneklem sağlamaktadır. Covid-19 ile mücadele sürecinde var olan belirsizlik ve bilgi yetersizliği (Darıcı, 2020: 465) ve bunlardan kaynaklanan farklı farklı salgın ile mücadele politikalarının üretilmesi ve bu politikaların da toplumun farklı kesimlerince tartışmalara neden olması bu konuya örnek olarak gösterilebilir. Bahsi geçen bu politika değişimi sürecinde ve özellikle yeni politikaların kamuoyu ile paylaşılması esnasında dilin çeşitli işlevleri söylem analizi için uygun metinler oluşturabilir.

Son olarak dilin yedi işlevi ve altı adet sorgulama aracı ile birlikte ele alınarak üretilebilecek 42 adet analiz sorusu için 42 adet çalışma üretilebilir. Özellikle farklı kesimlerin (politikacılar, siyasi gruplar, etnik gruplar gibi) farklı anlamlar yüklediği konular ve bu konuların yer aldığı metinlerde dilin karşı tarafı nasıl tanımladığı, nasıl ikna etmeye çalıştığı, kendini nasıl tanımladığı, kendine ve karşı tarafa hangi kimlikleri atfettiği, kendini nasıl önemli karşı tarafı nasıl önemsiz kıldığı ve dili nasıl meşrulaştırma aracı olarak kullandığı gibi durumlar çalışmada detaylarıyla ele alınmaya çalışılan Gee'nin eleştirel söylem analizi yöntemi uygulanarak analiz edilebilir.

KAYNAKÇA

- Angermüller, J. (2006). "Avrupa'da Söylem Çözümlemesi", (çev. K. Yoğurtçu), *Sosyal Bilimlerde Söylem Çözümlemesi Dergisi*, 28(2018), 1-17.
- Çakır, A. (2014). *Söylem Analizi Ne Demek İstiyorsun?*, Palet Yayınları, Konya.
- Çakmak, F. ve Bilişli Y. (2019). "İdeoloji, Söylem ve İletişim Çalışmalarında Ruth Wodak", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 99-124.
- Darıcı, M. (2020). "Politika Yapım Süreçlerinde Bilim İnsanlarının Rollerini: Covid-19 ile Mücadele Kapsamında Oluşturulan Bilim Kurulu Örneği", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 464-472.
- Demirci, M. (2016). "İşlevsel Açından İklim Değişikliği Politika Anlatıları", *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 1-23.
- Deniz, A. Ç. (2014). "Bir Söylem Analizi Girişimi: Asker ve Sindirella Hikâyesi", *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Özel Sayı II, 1-5.
- Dreyfus, H.L. ve Rabinow, P. (1982). *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*, Routledge, London.
- Eagleton, T. (2011). *İdeoloji*, (Çev: M. Özcan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Fairclough, N. ve Wodak, R. (1997). "Critical Discourse Analysis", *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*, (Ed: Teun Van Dijk), (ss: 258-284), Sage Publications, London.
- Gee, J. P. (2011). *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method*, Third Edition, Routledge Press, New York.
- Günay, V. D. (2013). *Söylem Çözümlemesi*, Papatya Yayıncılık, İstanbul.
- Kanal İstanbul Projesinin Amacı, (2020). <https://www.kanalistanbul.gov.tr/tr/neden/projenin-amaci>, Erişim Tarihi: 20.12.2021.
- Kanal İstanbul Projesinin Güzergâhı, (2021). <https://www.kanalistanbul.gov.tr/tr/hersey/kanal-istanbul-guzergahi>, Erişim Tarihi: 20.12.2021
- Kanal İstanbul Projesinin Kesit ve Boyutları, (2021): <https://www.kanalistanbul.gov.tr/tr/hersey/kanal-istanbul-projesinin-kesit-ve-boyutlari>, Erişim Tarihi: 20.12.2021.
- Kocaman, A. (2003). *Dilbilim Söylemi Söylem Üzerine*, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Megill, A. (1998). *Aşırılığın Peygamberleri*, (çev. T. Birkan), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Palmer, R. E. (2008). *Hermenötik*, (çev: İ. Görener), 1. Baskı, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Phillips, N. ve Hardy, C. (2002). *Discourse Analysis: Investigating Process of Social Construction*, Sage Publications, London.
- Punch, K. (2011). *Sosyal Araştırmalara Giriş Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*, (Çev. D. Bayrak, H. B. Arslan ve Z. Akyüz), (Ed: Z. Etöz), 2. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Punch, K. (2013). *Introduction to Social Research: Quantitative and Qualitative Approaches*, Sage Publications, London.
- Scollon, Ron (2001). "Action and Text: Towards an Integrated Understanding of the Place of Text in Social (Inter) action Mediated Discourse Analysis and the Problem of Social Action", *Methods of Critical Discourse Analysis*, (ed. R. Wodak & M. Meyer), Sage Publications, London.
- Sözen, E. (1999). *Söylem: Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Taylan, H. H. (2011). "Sosyal Bilimlerde Kullanılan İçerik Analizi ve Söylem Analizinin Karşılaştırılması", *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (BUSBED)*, 1(2), 63-76.
- Urhan, V. (2000). *Michel Foucault ve Arkeolojik Çözümleme*, Paradigma Yayınları, İstanbul.

Van Dijk, Teun A. (2001). *Multidisciplinary CDA: A Plea for Diversity. Methods of Critical Discourse Analysis*. (Eds. R. Wodak ve M. Meyer), 95-120, Sage Publications, London.

Wodak, Ruth (2001). *The Discourse-Historical Approach. Methods of Critical Discourse Analysis*. (Eds. R. Wodak, ve M. Meyer) 63-94, Sage Publications, London.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).

2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).

3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).